

De Knoflookpad in Peer en elders in Limburg

Iwan Lewylle, projectmedewerker Natuurpunt Studie,
Coxiestraat 11, B-2800 Mechelen

Rauwerd Roosen, toenmalig uitvoerder

Soortbeschermingsplan Knoflookpad,

VLM bedrijfsplanner, Vlaamse landmaatschappij,

Diestsevest 25, B-3000 Leuven.

Els Peusens, Regionaal Landschap Kempen en Maasland,

Winterslagstraat 87, B-3600 Genk.

Mogen we u de Knoflookpad (*Pelobates fuscus*) even voorstellen? De soort is niet zo bekend bij het ruime publiek, hoewel hij best wel toonbaar is. Maar een Knoflookpad waarnemen is niet zo evident. Het is een vrij compact dier met een grootte van 4 – 6 cm. De gladde huid, bestaande uit twee bruintinten, en de pijlvormige figuur op de rug typeren deze soort. Een verticale pupil en een grote graafknobbel op elke achterpoot vervolledigen het plaatje. Zijn naam dankt hij aan de geur die hij soms afgeeft als er gevaar dreigt.

Als landhabitat verkiest de soort een vergraafbare bodem in o.a. heideterrainen, halfnatuurlijke graslanden maar ook agrarisch gebied. Hij plant zich voort in visloze, mesotrofe tot licht eutrofe poelen of vijvers in de nabijheid van de landhabitat. In het voorjaar produceren ze een klokkend geluid van op de vijver- of poelbodem, waardoor het tot amper enkele meters van de poel hoorbaar is. De larven van de Knoflookpad zijn opvallend groot, zelfs tot 18 cm lang en houden zich het liefst op in een weelderige vegetatie.

Deze soort is één van de meest bedreigde amfibieën in Vlaanderen en komt momenteel enkel nog voor in de provincie Limburg. Al enkele decennia waren berichten hoorbaar, dat de Knoflookpad leek af te nemen. In 2006 nam de stad Peer de Knoflookpad onder haar vleugels in het kader van het Gemeenten Adopteren

Foto: Rauwerd Roosen

Limburgse Soorten-project. Toen waren enkel de populaties Knoflookpad in Peer en Zonhoven gekend. De populatie in Zonhoven bevindt zich in natuurgebied, zodat de rol van de gemeente bij de bescherming van deze soort beperkt is. In Peer, waar de soort zich vooral in landbouwgebied bevindt kan de gemeente wel heel wat actie ondernemen. De keuze in Peer was dan ook snel gemaakt.

Verwezenlijkingen

Terreinacties in Peer

In het kader van het project “De bescherming van de Boomkikker in De Maten, Maaswinkel en de Wijvenheide” startte Natuurpunt in meerdere gebieden experimenten met beheer waar zowel Boomkikker, Kamsalamander als Knoflookpad baat bij hadden. In 2008 werd door Natuurpunt Studie samen met heel wat partners en met de financiële steun van de provincie Limburg een aantal beheeringrepen opgesteld, uitgevoerd en na uitvoering geëvalueerd. De huidige aanpak in adoptiegemeente Peer is deels gebaseerd op deze expertise.

Een erg succesvolle maatregel is het visvrij maken of houden van poelen en vijvers. Poelen worden zo aangelegd dat ze in het najaar regelmatig uitdrogen zodat de vispopulatie geheel geëlimineerd wordt. Bij het oplaten van drooggelegde vijvers wordt de vis door speciale filterzakken tegengehouden. Ook aan de landhabitat wordt gewerkt. De Knoflookpad

graaft zich in de winterperiode namelijk in tot op ongeveer één meter diepte. Dit kan echter enkel in voldoende los, goed vergraafbaar zand.

Ook voor de adoptie ondernam de stad Peer al

Figuur 1. De Knoflookpad op landhabitat (Foto: Peter Engelen)

Figuur 2. Voortplantingspoel Knoflookpad in landbouwgebied. Deze poel bevat veel larven, dankzij de afwezigheid van vis. De omliggende akkers dienen als landhabitat (foto: Regionaal Landschap Kempen en Maasland).

actie om de Knoflookpad te behouden, want in 2005 werd er een poel in landbouwgebied op terreinen in eigendom van het stadsbestuur, in samenspraak met de pachter, heruitgediept. De landbouwer sloot vervolgens een ondersteuningsovereenkomst af met de provincie Limburg, waardoor hij een vergoeding ontvangt voor het uitvoeren van een aantal beheerhandelingen, ten voordele van de Knoflookpad. In de winter van 2008-2009 werd de poel met toestemming van deze landbouwer opgeschoond door een groep vrijwilligers.

Communicatie

Op overlegmomenten werden gemeentelijke ambtenaren, landbouwers en natuurbeheerders instanties samengebracht. De landbouwers verlenen de specialisten toegang tot hun terreinen zodat de soort geïnventariseerd kan worden en laten beperkt beheer toe. De gemeente informeert haar inwoners over de Knoflookpad d.m.v. het gemeentebled en op de gemeentelijke website.

De Knoflookpad werd ook opgenomen in de opleiding van de Mullemerbemdengidsen, die groepen op het leerpad begeleiden. In dit gebied heeft het Limburgs Steunpunt voor Rurale Ontwikkeling (Lisro) in opdracht van het stadsbestuur een nieuwe amfibieënpoel aangelegd in 2007.

Monitoring

In deelgemeente Wijchmaal werd in 2006 nog één roepend mannetje aangetroffen. De poel waarin dit mannetje zat, moet dringend opgeschoond worden. Een andere poel – waar Canadese ganzen de watervegetatie weggrazen, wat nefast is voor de larven – werd tot nu toe nog niet gekoloniseerd door de Knoflookpad.

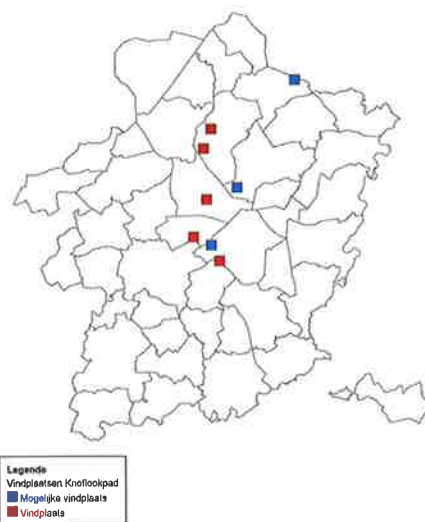
Helaas werden de laatste jaren geen individuen meer aangetroffen in Wijchmaal.

In 2007 werkte het Agentschap voor Natuur en Bos samen met Limburgs Landschap een soortbeschermingsplan uit, waarin o.a. de verspreiding van de Knoflookpad in Limburg aan de hand van een uitgebreide inventarisatie door een professioneel medewerker werd onderzocht. Het uiteindelijke resultaat van deze inventarisatie was zeer verontrustend. Hoewel een aantal uitgestorven gewaande populaties 'herontdekt' werden, verdween op minder dan dertig jaar tijd negentig procent van de leefgebieden. De resterende populatie werd in 2007 geschat op enkele tientallen Knoflookpadden.

In Peer werd in 2009 in een recent herstelde poel (in 2007) een twintigtal larven gevonden. Dit maakt dat de populatie Knoflookpad niet meer afhankelijk is van één voortplantingswater. In de oudere reeds bestaande poel werden bovendien niet elk jaar larven gevonden. De populatie omvat momenteel een tiental roepende mannetjes en maakt, door een extra voortplantingswater, dus kans om te groeien. Dit succes(je) is alvast een opsteker. De laatste jaren was het aantal roepende mannetjes vrij constant, nl. een tiental.

In de Maten te Genk worden de vijvers reeds voor het derde jaar op rij in de winter drooggelegd en zo visvrij gemaakt zodat de Knoflookpad zich kan voortplanten. Ook in Genk, in het Wik, worden voor het tweede jaar op rij meerdere vijvers drooggelegd. Tot op heden werd de soort hier nog niet waargenomen. De laatste waarneming van een Knoflookpad dateert hier dan ook al van 2002. Gezien het feit dat de soort erg moeilijk te vinden is, betekent dit niet dat ze hier niet langer voorkomt, zodat het toch zinvol blijft hier maatregelen te nemen.

In het Welleke te Zonhoven wordt al enkele jaren een voortplantingsvijver drooggelegd. Het is pas de laatste twee jaar dat de vijver helemaal visloos is dankzij het gebruik van een beter filtersysteem. De omliggende poelen zijn gekoloniseerd door vis en zullen geherprofileerd moeten worden, om zo regelmatig uit te drogen, vooraleer nieuwe roepers kunnen aangetroffen worden.

Figuur 3. Overzichtkaart van Limburg met de vindplaatsen van Knoflookpad in 2009 (bron: Herpetologische werkgroep LIKONA, Hyla, Rauwerd Roosen). Op een aantal plaatsen werd de soort de laatste jaren niet teruggevonden. Deze gebieden worden op het kaartje als 'mogelijke vindplaatsen' aangeduid. Omdat de soort moeilijk te inventariseren is, is het niet uit te sluiten dat er toch nog dieren op deze plaatsen aanwezig zijn.

Er is sprake van dat er in 2007 nog Knoflookpadden zaten in het Smeethof in Bocholt. Dit kon de laatste jaren niet meer bevestigd worden. In Houthalen nabij Kelchterhoef werden in 2009 nog twee roepende mannetjes waargenomen in een poel in eigendom van een particulier. Zonder soortgericht beheer ziet de toekomst voor deze populatie er niet al te rooskleurig uit.

In 2009 zijn meer dan veertig roepende mannetjes gehoord, een veelvoud t.o.v. de voorgaande jaren: in 2008 een twintigtal en in 2007 een vijftiental.

Kansen en knelpunten

Natuurpunt Studie en het Regionaal Landschap Kempen en Maasland dienden in 2009 samen met Isis een project in, op het provinciale reglement inzake projecten voor het behoud van de biodiversiteit, om op een nabijgelegen perceel in beheer van Isis drie nieuwe poelen aan te leggen en één poel op te schonen. Dit project werd goedgekeurd maar moet nog grondig met de gemeente doorgepraat worden. Ook de Natuurpuntafdelingen Houthalen-Helchteren en Meeuwen-Gruitrode &

Foto: Peter Engelen

Peer zijn geïnteresseerd om de komende jaren inspanningen te leveren ten behoeve van de Knoflookpad in respectievelijk het natuurgebied de Zwarte Beek en de Dommelvallei.

Om kolonisatie van deze gebieden mogelijk te maken, moeten er echter vanuit de huidige voortplantingsplaatsen corridors naar deze natuurgebieden aangelegd worden. Door nieuwe landbouwers aan te zetten poelen op hun terrein te graven, kunnen de nodige stapstenen worden gecreëerd. Landbouwers kunnen voor de aanleg van een poel, en daarna ook voor het onderhoud ervan, subsidie aanvragen bij de Vlaamse Landmaatschappij onder de vorm van een beheerovereenkomst.

Conclusie

De eerste tekenen van populatieherstel zijn zichtbaar in Peer, maar de komende jaren zal er nog hard gewerkt moeten worden. De compatient lijkt ontwaakt, maar dient nu het ziekenhuis te verlaten. Omdat er tot voor kort relatief weinig geweten was over de soort en het bijhorende beheer, was het niet evident

zinvolle beheermaatregelen uit te voeren. Deze kennis is nu wel voorhanden en zal toelaten de komende jaren via heel gerichte inspanningen de bestaande populaties te behouden en te versterken. Om de populatie te behouden is echter – gezien het grote aantal spelers – een gestructureerde aanpak nodig. Als de verschillende spelers niet samenwerken dreigt de soort op verschillende plaatsen op korte termijn te verdwijnen.

Dankwoord

Met dank aan alle partners, opgelijst in het artikel, maar vooral speciale dank voor adoptiegemeente Peer, en landbouwers Vanderlocht en Boutsen – Hulsbosch.

Referenties

- LEWYLLÉ, I., M. HERREMANS & P. ENGELEN, 2007. Bescherming van Boomkikker in De Maten, Maaswinkel en de Wijdevenheide: onderzoeken en wegwerken van knelpunten. Rapport Natuur.Studie 2007/10, Natuurpunt Studie, Mechelen, België, 72 pp.
- PEUSENS, E. (ed.), 2008. ACTIEPLAN PEER. Knoflookpad. (Nr. 36) Een uitgave van de provincie Limburg, D/2007/5857/37, 103 pp.

Summary

The city of Peer adopted the common spadefoot toad (*Pelobatus fuscus*). This toad is probably one of the most threatened amphibians in Flanders. Luckily the last years several protection plans have been drawn up and experience has been gained in how to manage populations of this species. Several ponds were cleaned and plans exist to dig new ponds. Farmers taking measures benefiting the toad are compensated by the city or the province. They also receive the necessary information. The spadefoot toad also features in the educative nature walk organized in the Mullemembenden. The number of spadefoot toads in Peer has stabilized the last two years, after a sharp decline in the preceding years.